

УДК: УДК 338.439

DOI: 10.31891/2307-5740-2020-288-6-29

ШАПОВАЛ Б. Ш.

Національний науковий центр "Інституту аграрної економіки"

АНАЛІЗ СТАНУ ВНУТРІШНЬОГО РИНКУ ТА ЕКСПОРТУ ПРОДУКЦІЇ МОЛОЧНОЇ ТА М'ЯСНОЇ ГАЛУЗЕЙ УКРАЇНИ

У статті проаналізовано молочну та м'ясну галузі України, їх стан та потенційні вектори розвитку. Досліджено поточний стан молочної галузі, рівень виробництва молочної продукції за видами, види їх реалізації та об'єми продажів у роздрібній та оптовій торгівлі. Проаналізовано зміни у виробництві продукції у проміжку останніх років, рівень продажів за останні три роки у відсотковому прорахунку та експорт молочної продукції до інших країн. Також було досліджено м'ясну галузь України, її поточний стан та перспективи розвитку. Виділено виробництво продукції за роками та видами, розміри оптових продажів такої продукції на українському ринку. Досліджено показники роздрібної торгівлі м'ясом та м'ясними продуктами у розрізі останніх трьох років, та виділено тенденції збільшення та зменшення виробництва, реалізації на внутрішньому ринку та експорту м'ясомолочної продукції. Для порівняння було взято показники експорту м'ясомолочної продукції в Україні, Ірландії, Новій Зеландії та Польщі.

Ключові слова: молочна галузь, м'ясна галузь, стан ринку, експорт, виробництво, роздрібна торгівля.

SHAPOVAL B.

National Research Center of the Institute of Agrarian Economics

ANALYSIS OF THE STATE OF THE DOMESTIC MARKET AND EXPORTS OF DAIRY AND MEAT INDUSTRIES OF UKRAINE

The article analyzes the dairy and meat industries of Ukraine, their condition and potential vectors of development. The place of the meat and dairy industry in the country's economy and its influence on the general development of the economy were determined. General trends in dairy and meat production, their development and prospects. The current state of the dairy industry, the level of dairy production by type, sees of the sales and sales in retail and wholesale trade. The change in production in combination with the last years, the level of sales for the last three years in percentage terms and export of dairy products to other countries are analyzed. The meat industry of Ukraine, its current state and prospects of development were also studied. The production of products for years and types, the size of wholesale sales of such products on the Ukrainian market are highlighted. The indicators of retail trade in food and mixed products in the context of recent years have been studied, as well as trends in increasing and decreasing production, sales on the domestic market and exports of meat and dairy products have been identified. The countries to which Ukraine exports the most meat, meat products, sausages and dairy products, including condensed and powdered milk, cheese and whey, have been identified. For comparison, the indicators of meat and dairy exports to Ukraine, Ireland, New Zealand and Poland were taken. These countries were selected in connection with similar conditions of development of the meat and dairy market. In terms of exports and production of the meat and dairy industry, the above countries are not leaders in the world market, but are certainly role models. Recommendations for further actions for meat and dairy producers for successful entry into foreign markets are provided.

Key words: dairy gazul, meat industry, market condition, export, production, retail trade.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Важливою частиною економіки країни є внутрішнє виробництво харчових продуктів. Україна, маючи гарні природні, геополітичні та людські ресурси, володіє великим потенціалом для розвитку харчової промисловості. Харчова промисловість забезпечує валютні надходження у країну через експортні операції в галузі. Крім того, експортуючи продукцію за кордон, виробники харчових продуктів мають можливість розширити географію своїх продажів, підвищити пізнаваність свого бренду та збільшити загальний прибуток компанії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед дослідників що займались проблемами м'ясомолочної галузі в Україні, її поточним станом та розвитком можна виділити наступних науковців: Матішак Ю.І. [1], Міняйло О., Міняйло В., Лінецька Я. [3], Литовченко В.М. [4], Джеджула В.В. Епіфанова І.Ю. Гладка Д.О. [6].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття. Незважаючи на вже проведені дослідження м'ясомолочна галузь постійно розвивається, що є причиною змін умов існування та роботи виробників на ринку. Такі зміни вимагають постійного оновлення інформації та нових досліджень.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є виділення особливостей розвитку м'ясомолочного ринку, їх перспектив. Дослідження виробництва різних категорій продукції в Україні, та їх реалізація через підприємства оптової та роздрібної торгівлі. Порівняння експортних потужностей України, Ірландії, Нової Зеландії та Польщі.

Виклад основного матеріалу. Велику частину харчової промисловості займають молочний та м'ясний сектори. Молочний сектор характеризується як найбільш швидкозростаючий з усіх галузей агропромислового комплексу і виробляє близько 4% національного продукту [1, с. 2]. Основною діяльністю

м'ясної галузі забезпечення населення м'ясом, напівфабрикатами та готовими виробами з м'яса. Саме ця галузь займає перше місце за вартістю продукції в харчовій промисловості.

За січень-листопад 2020 року в Україні було вироблено 960783,4 тон курятини, 271181,9 тон свинини, 8943,6 тон яловичини, 13696,2 тон м'ясних субпродуктів та 22762,5 тон індички. Окремо варто загадати про ковбасні м'ясні вироби, їх за вищезгаданий період було вироблено 218389,7 тон[2].

Таблиця 1.

Виробництво м'яса та м'ясних продуктів за роками

Продукція	2015	2016	2017	2018	2019
Свинина	305,7 тис. тон	245,4 тис. тон	234,6 тис. тон	229,7 тис. тон	237,8 тис. тон
Яловичина	70,7 тис. тон	74,3 тис. тон	76,9 тис. тон	76,5 тис. тон	72,4 тис. тон
Курятини	833 тис. тон	888 тис. тон	852,8 тис. тон	783 тис. тон	768 тис. тон
Ковбасні вироби	229 тис. тон	233 тис. тон	247 тис. тон	248 тис. тон	237 тис. тон

За даними наведеними вище, виробництво м'ясною продукції в проміжку між 2015 та 2019 роками в своїй більшості зростало у відношенні всіх продуктів, крім курятини. Виробництво курятини значно знизилось.

В молочному секторі за січень-листопад 2020 року було вироблено 842819,3 тон незгущених молока та вершків, 43970,2 тон сухого молока, 80394,5 вершкового масла та 94824,6 тон сироватки [2].

Таблиця 2.

Виробництво молочної продукції за роками

Продукція	2015	2016	2017	2018	2019
Незгущене молоко та вершки	984,3 тис. тон	983,2 тис. тон	989,9 тис. тон	988,6 тис. тон	960,3 тис. тон
Вершкове масло	101 тис. тон	102 тис. тон	108 тис. тон	105 тис. тон	91,6 тис. тон
Сир (всі види)	191,4 тис. тон	182,9 тис. тон	189,6 тис. тон	198,2 тис. тон	179,6 тис. тон

За вищенаведеними даними видно що між 2018 та 2019 рокам виробництво молока знизилось на 28,3 тисячі тон, виробництво масла на 13,4 тисяч тон, а виробництво сирів впало на 18,6 тон. Ця тенденція зберігається і в розгляді проміжку часу між 2015 та 2019 роками, виробництво молочних продуктів щороку знижується.

За перші 9 місяців 2020 року в Україні оптом було продано м'яса та м'ясних продуктів на 30 811,1 мільйонів гривень, загалом це 1,8% від загальних оптових продажів. Молочних продуктів (разом з яйцями та харчовими оліями) було продано на 24 170,5 мільйонів гривень, від загальних продажів 1,4% [2].

За останні роки в Україні значно збільшилась кількість підприємств що виробляють органічне молоко та молокопродукти, які вирізняються високими показниками якості. Останніми роками ринок органічних продуктів в Україні зріс майже вдвічі. Найбільшими виробниками органічних молокопродуктів є ТОВ "Органік Мілк", "ЕтноПродукт", "Старий Порицьк", "Полісся-Інвест" [3].

Критичну важливість молочної індустрії для України показують і сприятливі природні та кліматичні умови для вирощування худоби, зростання експорту та споживання молочної продукції з України за кордоном та привабливість індустрії для інвесторів.

Таблиця 3.

Товарооборот м'ясомолочної продукції у роздрібній торгівлі

Продукція	2017		2018		2019	
	Млн. грн.	% від загальних продажів	Млн. грн.	% від загальних продажів	Млн. грн.	% від загальних продажів
М'ясо	12 535,7	2,1	16 513,5	2,5	15 627,3	2,0
М'ясні продукти	13 881,5	2,4	17 359,2	2,6	23 734,9	3,0
Молочні продукти	27 016,7	4,6	33 568,3	5,0	38 311,4	4,8
молоко	-	-	-	-	8147,2	1,0
сир сичужний, плавлений та кисломолочний	9456,2	1,6	12 100,2	1,8	15 067,7	1,9
масло вершкове та продукти молочні пастоподібні	3234,3	0,6	3913,2	0,6	4875,2	0,6

В підприємствах роздрібно торгівлі продажі м'ясомолочної продукції в проміжку між 2017 та 2019 роками значно зросли. Це пов'язано з відкриттям нових підприємств роздрібно торгівлі в країні, а також зростаючою довірою покупців до продукції з супермаркетів. Між 2018 та 2019 роками на 0,5% впали продажі м'яса в підприємствах роздрібно торгівлі, на 0,4% впали продажі м'ясних продуктів, і на 0,2% в загальному знизилась продажі молочних продуктів. В відсотковому виразі не змінився експорт вершкового

масла, з 2016 до 2019 року він становить 0,6% від загальних продажів роздрібною торгівлі. У вартісних показниках продажі м'ясомолочної продукції за останні три роки збільшились [2].

Таблиця 4.

Експорт м'яса та м'ясної продукції з України за 2019 рік

Продукція	Вартість (тис. доларів США)	Кількість (тон)	Зріст експорту між 2015 та 2019 роками
М'ясо великої рогатої худоби, свіже або охолоджене	43 723	15 062	15%
М'ясо великої рогатої худоби, заморожене	75 556	23 618	11%
Свинина, свіжа, охолоджена або заморожена	5265	2258	-39%
Баранина або козлятина, свіжа, охолоджена або заморожена	681	243	128%
М'ясні субпродукти	4337	5787	8%
М'ясо та субпродукти з м'яса птиці	578 439	414 464	25%
Ковбасні вироби	1489	535	28%

В 2019 році з України найбільше експортували м'яса та субпродуктів з птиці, на другому місці заморожені яловичина та телятина, а ті ж охолоджені продукти на третьому. Заморожені яловичину та телятину найбільше імпортували Білорусь та Туреччина, охолоджену Казахстан, Білорусь та Азербайджан. Свинину найбільше імпортували Об'єднані Арабські Емірати, В'єтнам та Гонконг, а баранину та козлятину Оман. Самі м'ясо та субпродукти з птиці найбільше імпортували Нідерланди, Саудівська Аравія та Словаччина, а інші категорії м'ясних субпродуктів найбільше імпортували В'єтнам та Гонконг. Ковбасні вироби в той же час експортувались в більшості до Грузії [5].

Таблиця 5.

Експорт молочної продукції з України

Продукція	Вартість (тис. доларів США)	Кількість (тон)	Зріст експорту між 2015 та 2019 роками
Незгущені молоко та вершки	15 310	25 206	32%
Згущені молоко та вершки	76 205	35 805	-13%
Коагульовані молоко та вершки, йогурт, кефір та інші	9901	6064	18%
Молочна сироватка	18 255	24 145	1%
Вершкове масло	77 086	18 283	20%
Сири	26 779	7171	-8%

З молочної продукції в 2019 році більше експортувались згущені молоко та вершки, хоча їх експорт скоротився на 13% між 2015 та 2019 роками. На другому місці незгущені молоко та вершки, експорт цієї продукції зріс на 32% за останні п'ять років. Найменша кількість експорту помітна серед коагульованого молока та вершків, йогуртів, кефіру та інших продуктів. Значно зріс експорт вершкового молока, на 20%. Незгущені молоко та вершки найбільше експортувались до Молдови, Грузії та Лівії, згущене молоко та вершки більше всього експортувались до Китаю, а коагульоване молоко, йогурти та кефір в більшості імпортувались Казахстаном та Молдовою. Велика кількість молочної сироватки завозилась в більшості до Китаю, а вершкове масло з України найбільше експортувалось до Азербайджану та Молдови. Сири в своїй більшості експортувались до Казахстану та Молдови [5].

В розвитку молочного сектору України значно допомогло б стимулювання зі сторони держави, створення нових ферм для збільшення кількості сировини та оновлення обладнання на вже існуючих підприємствах. Для успішного експорту необхідно налагоджувати зовнішньоекономічні зв'язки з іншими країнами та покращувати логістичні умови. Також, не зайвим буде і створення ефективної системи менеджменту молокопереробних підприємств [6].

Таблиця 6.

Експорт м'яса та м'ясної продукції за роками

Країна	2015 (тон)	2016 (тон)	2017 (тон)	2018 (тон)	2019 (тон)
Україна	377 619	387 216	531 669	645 939	711 894
Ірландія	3 045 834	3 213 873	3 483 784	3 684 866	3 490 654
Нова Зеландія	4,782,508	4,124,337	4,703,670	5,148,056	5,304,404
Польща	4,239,064	4,284,166	5,090,324	5,994,065	5,828,408

Ірландія має одну з найбільш глобалізованих економік у світі, в індустрії сільськогосподарських продуктів харчування особливо. В 2019 році експорт сільськогосподарської продукції склав 14,5 мільярдів

свро, а це на 6% більше ніж в попередньому році. Харчові продукти з Ірландії експортуються більше ніж в 180 країн.

В Новій Зеландії індустрія виробництва червоного м'яса це партнерські відносини між фермерами, переробниками та експортерами. Промисловість включає в себе близько 14 000 товарних ферм та близько 80 переробних підприємств що розташовані по всій території Нової Зеландії. М'ясопереробні компанії в Новій Зеландії можуть мати різні розміри, є як невеликі заводи так і компанії що входять до списку 40 найбільших компаній Нової Зеландії. Червоне м'ясо вироблене в Новій Зеландії користується попитом у всьому світі через його загальновідому якість. Тварин вирощують у природних системах, та годують травою.

В той же час м'ясна промисловість є найбільшою харчовою галуззю Польщі. Реалізована продукція м'ясної індустрії становить майже 30% від всієї харчової продукції.

Таблиця 7.

Експорт молочної продукції за роками

Країна	2015 (тон)	2016 (тон)	2017 (тон)	2018 (тон)	2019 (тон)
Україна	386,473	330,521	494,769	480,945	453,876
Ірландія	1,968,903	1,928,837	2,676,455	3,048,835	3,386,995
Нова Зеландія	8,283,328	8,013,916	10,232,498	10,186,338	10,645,288
Польща	2,027,257	1,886,469	2,620,022	2,868,354	2,769,627

Нова Зеландія має унікальну природну перевагу для сільського господарства та молочного тваринництва зокрема. Нова Зеландія має невеликі сезонні варіації та високу середню кількість опадів, що дозволяє пасти корів майже весь рік. У 2009 році в Новій Зеландії налічувалось більше 5 мільйонів голів великої рогатої худоби і Нова Зеландія була восьмим за величиною виробником молока у світі, з показником близько 30% вільної торгівлі молоком у світі [7].

Молочна промисловість Ірландії вигідно користується світовим попитом на молочні продукти аби закріпити свої позиції на міжнародному ринку. Збільшується якість молочної продукції, що також сприяє підвищенню її конкурентних переваг[8]. Польща також має надзвичайно сприятливі для розведення та вирощування великої рогатої худоби кліматичні та екологічні умови. А вступ країни до ЄС суттєво вплинув на скорочення поголів'я ВРХ, однак це не суттєво вплинуло на пропозицію молочних продуктів на ринку. Попит на молочну продукцію з Польщі тільки зростає, як і її виробництво, не зважаючи на зниження попиту на молочну продукцію в самій країні. Надлишки виробленої продукції компанії експортують на зовнішні ринки, в своїй більшості до країн Європейського Союзу.

Висновки з даного дослідження та перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Україна має надзвичайний потенціал у розвитку м'ясомолочної галузі через сприятливі кліматичні та економічні умови. За допомогою регулярного оновлення обладнання на підприємствах, збільшення якості продукції та розширення географії експорту продукції стане можливим покращення загального сприйняття харчових продуктів вироблених в Україні на іноземних ринках. Переймаючи досвід країн що успішно експортують свою продукцію наша країна могла б збільшити свої продажі молочної та м'ясної продукції на закордонні ринки і таким чином збільшити прибуток, як підприємств що є представниками даної галузі, так і країни в цілому. Постійний розвиток вищезгаданих галузей в інших країнах є можливістю для вивчення успішного досвіду та перенесення його в українську м'ясомолочну індустрію для адаптації та покращення діяльності українських підприємств.

Література

1. Матішак, Ю. І. Сучасний стан та перспективи розвитку молочної галузі України / Юлія Іванівна Матішак // Вісник соціально-економічних досліджень: зб. наук. праць; за ред. М. І. Зверькова (гол. ред.) та ін. (ISSN 2313-4569). – Одеса: Одеський національний економічний університет. – 2015. – Вип. 3. – № 58
2. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Міняйло О. Молокопродуктовий підкомплекс України: тенденції розвитку / О. Міняйло, В. Міняйло, Я. Лінецька // Товари і ринки. - 2018. - № 4. - С. 20–35. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/tovary_2018_4_5.
4. Литовченко М. В. Молочна промисловість України: стан та перспективи розвитку . Агросвіт. 2015. № 8. С. 30–34.
5. Trademap [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.trademap.org/Index.aspx>
6. Джеджула В. В. Ринки молочної галузі: стан та тенденції розвитку [Електронний ресурс] / В. В. Джеджула, І. Ю. Єпіфанова, Д. О. Гладка // Економіка та суспільство. – 2018. – № 18. - С. 382-388. – Режим доступу: http://economyandsociety.in.ua/journal/18_ukr/53.pdf.
7. Armentano, L., W. Dobson, E. Jesse, and N. Olson (New Zealand-Australia Regional Study Team). “The Dairy Sectors of New Zealand and Australia: A Regional Study,” Babcock Institute Discussion Paper No. 2004-3, 59 pages
8. More SJ. Global trends in milk quality: implications for the Irish dairy industry. Ir Vet J. (2009) 62:5–14.

References

1. Matishchak, Yu. I. Suchasnyi stan ta perspektyvy rozvytku molochnoi haluzi Ukrainy / Yuliia Ivanivna Matishchak // Visnyk sotsialno-ekonomichnykh doslidzhen: zb. nauk. prats; za red. M. I. Zvieriakova (hol. red.) ta in. (ISSN 2313-4569). – Odesa: Odeskyi natsionalnyi ekonomichnyi universytet. – 2015. – Vyp. 3. – № 58
2. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Miniailo O. Molokoproduktovyi pidkompleks Ukrainy: tendentsii rozvytku / O. Miniailo, V. Miniailo, Ya. Linetska // Tovary i rynky. - 2018. - № 4. - S. 20–35. - Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/tovary_2018_4_5.
4. Lytovchenko M. V. Molochna promyslovist Ukrainy: stan ta perspektyvy rozvytku . Ahrosvit. 2015. № 8. S. 30–34.
5. Trademap [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <https://www.trademap.org/Index.aspx>
6. Dzhedzhula V. V. Rynok molochnoi haluzi: stan ta tendentsii rozvytku [Elektronnyi resurs] / V. V. Dzhedzhula, I. Yu. Yepifanova, D. O. Hladka // Ekonomika ta suspilstvo. – 2018. – № 18. – S. 382-388. – Rezhym dostupu: http://economyandsociety.in.ua/journal/18_ukr/53.pdf
7. Armentano, L., W. Dobson, E. Jesse, and N. Olson (New Zealand-Australia Regional Study Team). “The Dairy Sectors of New Zealand and Australia: A Regional Study,” Babcock Institute Discussion Paper No. 2004-3, 59 pages
8. More SJ. Global trends in milk quality: implications for the Irish dairy industry. Ir Vet J. (2009) 62:5–14.

Надійшла / Paper received: 14.10.2020

Надрукована / Paper Printed : 04.01.2021